

Nr 10.

Ankom till riksdagens kansli den 8 maj 1945 kl. 12 m.

Första kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtande i anledning av väckt motion om åtgärder för att befordra anordnandet av hygieniska inrättningar på arbetsplatserna.

I en inom riksdagens första kammare väckt, till dess andra tillfälliga utskott hänvisad motion, nr 284, hava herrar *Leander* och *Löfgren* hemställt, att riksdagen måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t begära utredning rörande åtgärder i syfte att så snart förhållandena medge befordra anordnandet av omklädningsrum, måltidsplatser m. fl. hygieniska inrättningar på arbetsplatserna, varvid särskild uppmärksamhet ägnas sysselsättningssynpunkten.

Beträffande motiveringen får utskottet hänvisa till den med förenämnda motion likalydande, i andra kammaren väckta motionen nr 354.

Över motionen hava utlåtanden i vederbörlig ordning inhämtats från riksförsäkringsanstalten, statens institut för folkhälsan, 1938 års arbetarskyddskommitté och kommissionen för ekonomisk efterkrigsplanering, varjämte svenska arbetsgivareföreningen, Sveriges industriförbund, Sveriges hantverks- och småindustriorganisation samt landsorganisationen i Sverige beretts tillfälle yttra sig i ärendet.

För det huvudsakliga innehållet i de avgivna yttrandena lämnas här nedan en redogörelse.

Riksförsäkringsanstalten anför, att de i motionen behandlade frågorna enligt vad anstalten erfarit varit föremål för utredning och överväganden inom 1938 års arbetarskyddskommitté, som kan förväntas komma att föreslå nya lagbestämmelser med avsevärt skärpta fordringar på förevarande område. Med hänsyn här till synes särskild framställning till Kungl. Maj:t i ärendet icke vara erforderlig.

Styrelsen för statens institut för folkhälsan framhåller, att ehuru goda förhållanden råda på många arbetsplatser och man vid nybyggnader numera synes taga allt större hänsyn till nödvändigheten att åstadkomma en tillfredsställande anordning av personalrummen, styrelsen dock finner de av motionärerna meddelade uppgifterna väl motivera åtgärder för att befordra tillkomsten av nödiga hygieniska anordningar på arbetsplatserna.

1938 års arbetarskyddskommitté. Vid uppgörande av förslag till ny-, om- eller tillbyggnad av fabriker, verkstäder och andra arbetslokaler beaktas numera även i allt större utsträckning arbetarskyddslagens krav på vissa hygieniska anordningar. Det måste emellertid å andra sidan framhållas, att det mångenstädes råder påtagliga missförhållanden i förevarande avseende. Orsakerna till dessa missförhållanden äro flerfaldiga. Det må bland annat nämnas, att de bestämmelser i gäl-

lande arbetarskyddslag, som reglera hithörande frågor, äro ganska vagt hållna och därför ej lämna yrkesinspektionen tillräckligt stöd för effektivt ingripande. Arbetarskyddskommittén har med anledning härav ägnat särskild uppmärksamhet åt frågan om hygieniska anordningar på arbetsplatserna. I ett förberedande utkast till ny arbetarskyddslag, som utarbetats inom kommittén, hava sålunda, vad gäller anordningar för arbetstagarnas personliga hygien och omvårdnad, införts bestämmelser, vilka i fråga om såväl innehåll som räckvidd äro betydligt mera omfattande än de som innehållas i den gällande arbetarskyddslagen. I utkastet hava vidare intagits bestämmelser om obligatorisk skyldighet för arbetsgivare att vid nybyggnad eller väsentlig om- eller tillbyggnad av arbetslokaler för granskning tillställa yrkesinspektör byggnadsförslag med ritningar. Härigenom får yrkesinspektören möjlighet att tillse att nutida krav på hygieniska anordningar för arbetstagarna bliva bättre tillgodosedda. Kommittén föreslår därjämte, att yrkesinspektionen på förevarande område erhåller större befogenhet än vad nu är fallet att effektivt övervaka efterlevnaden av lagens bestämmelser.

Därest de av kommittén tilltänkta lagstiftningsåtgärderna bliva genomförda, komma enligt kommitténs mening att skapas garantier för att i fråga om nybyggnader av arbetslokaler eller väsentliga om- eller tillbyggnader av sådana lokaler tillfredsställande anordningar vidtagas för arbetstagarnas personliga hygien och omvårdnad å arbetsstället. Vid sådana arbetsställen, där arbetslokaler icke blivit föremål för nybyggnad eller väsentlig om- eller tillbyggnad, kunna emellertid även efter genomförande av den avsedda nya arbetarskyddslagen de ovan omnämnda missförhållandena i viss utsträckning komma att kvarstå. Visserligen komma bestämmelserna i den tilltänkta nya lagen att giva yrkesinspektionen möjlighet att i många fall rätta till nu förefintliga missförhållanden i hygieniskt hänseende men i åtskilliga fall torde det stöta på betydande svårigheter att fullt tillfredsställande ordna med matrum, kläd- och tvättrum och dylikt för arbetstagarna. Dessa svårigheter hänföra sig nämligen ej sällan till förhållanden, varöver arbetsgivarna ej helt kunna råda. Vid många arbetsställen med äldre arbetslokaler saknas sålunda ofta det lokal- eller tomtutrymme, som erfordras för anordnande av nödiga hygieniska inrättningar. För att dylika inrättningar skola av arbetstagarna begagnas, måste tillika ställas krav på att de skola vara lämpligt förlagda i förhållande till arbetslokal och fabriks- eller verkstadsport. Iakttagandet härav är dock i fråga om äldre byggnader icke alltid möjligt och exempel finnas, där arbetsgivare låtit inrätta mat-, kläd- och tvättrum, men där dessa rum ej begagnats av arbetstagarna på grund av att de varit olämpligt förlagda. Inrättandet av ifrågakvarande hygieniska anordningar är för många företag dessutom en icke oväsentlig kostnadsfråga. Denna sistnämnda omständighet torde vara av betydelse framför allt för mindre företag.

Enligt kommitténs mening är det icke lämpligt och knappast möjligt att inom ramen för arbetarskyddslagstiftningen lösa de speciella problem, som otvivelaktigt uppkomma, då det gäller att söka avhjälpa de på många arbetsställen förekommande hygieniska missförhållandena. Kommittén får på grund härav tillstyrka, att den i motionen föreslagna utredningen kommer till stånd. Därest en sådan utredning syftar till att klarlägga frågan, om behov föreligger av ytterligare föreskrifter beträffande hygieniska anordningar på arbetsplatserna, får kommittén framhålla, att denna fråga får anses ingå i den utredning kommittén erhållit i uppdrag att verkställa.

Kommissionen för ekonomisk efterkrigsplanering uttalar, att även om man kan vänta sig åtskilligt av ett alltmer intensifierat samarbete mellan företagar-

och arbetsgivarorgan å ena sidan och landsorganisationen å den andra, är dock att märka, att dessa samarbetssträvanden knappast inom rimlig tid komma att få tillräcklig effekt över hela näringslivet.

Det är en allmän erfarenhet, vilken också bekräftas genom den i motionen citerade av svenska metallindustriarbetareförbundet utförda utredningen, att brister i fråga om arbetshygieniska anordningar särskilt ofta förekomma på mindre arbetsställen, vilka i vida mindre grad än de större företagen äro representerade i svenska arbetsgivarföreningen eller i industriförbundet. Visserligen finnes det många mindre företag, som följa med i utvecklingen, men detta sker ofta med en sådan eftersläpning, att småföretagen i fråga om arbetshygieniska anordningar befinna sig på en lägre genomsnittlig standard än de större arbetsställena. Dessutom förekomma ofta brister på arbetsställen vilka icke tillhöra industrien, såsom butiker, kontor, restauranger och kaféer.

Kommissionen har själv icke anledning att taga befattning med de yrkeshygieniska problemen annat än ur en alldeles speciell synpunkt, som också framföres i den remitterade motionen. Det kommer sannolikt vid en eventuell framtida lägkonjunktur fortfarande att föreligga behov av att förbättra de arbetshygieniska anordningarna på ett stort antal arbetsplatser, och det kommer då att te sig som ur arbetsmarknadssynpunkt önskvärt, att detta behov blir till så stor del som möjligt tillgodosett just under en sådan period av onormalt låg arbetstillgång. Det kan här bli fråga om en ganska betydande mängd ombyggnads- och ändringsarbeten, spridda över hela landet. Ett effektivt utnyttjande av denna arbetsreserv skulle i icke ringa utsträckning bidra till att skapa sysselsättning.

Visserligen kan man vänta sig en automatisk ökning av ombyggnads- och ändringsarbeten för ifrågavarande ändamål på grund av den uppdämning av denna verksamhet som ägt rum under kriget. Men det förefaller angeläget att en sådan utveckling befrämjas genom särskilda åtgärder. Ur denna synpunkt är det viktigt, att den förstärkning av yrkesinspektionen och komplettering av arbetarskyddslagstiftningen som nu planeras med det snaraste kommer till stånd. Det är vidare önskvärt att arbetsmarknadsparterna söka beakta behovet av att de arbetshygieniska anordningarna särskilt utbyggas under lägkonjunkturer liksom att kommunala organ söka verka för samma ändamål.

I vissa fall låter det sig icke göra att på nuvarande plats och inom det givna utrymmet åstadkomma tillfredsställande anordningar av här ifrågavarande slag. Där så är förhållandet, måste förr eller senare en flyttning övervägas. Det kan härvid exempelvis vara fråga om hantverks- och småindustriföretag, som äro inrymda i saneringsmogna fastigheter men ha svårigheter att finna andra lämpliga lokaler. Dylika problem ha i vissa fall lösts genom att för småföretagen avsedda särskilda hantverkshus med gemensamma hygieniska anordningar uppförts.

Då det allmänna ur sysselsättningsynpunkt har intresse av att arbetslöshetsperioder utnyttjas för att tillgodose här avsedda behov, har ifrågasatts, huruvida icke staten bör finansiellt understödja förbättringar av arbetshygieniska anordningar, om de komma till stånd under en lägkonjunktur. Häremot kan den invändningen göras, att det icke skulle vara lämpligt att med statliga medel finansiera sådana förbättringsarbeten, vilka företagen under alla förhållanden äro skyldiga att utföra. Skulle rena subventioner eller räntefria lån komma i fråga, kan måhända befaras, att många företagare frestas att till nästa lägkonjunktur uppskjuta även förbättringsarbeten som äro så angelägna, att de omedelbart böra komma till utförande. Å andra sidan får ihågkommas, att åtskilliga företag, och kanske i synnerhet sådana smärre arbetsställen, där förbättringsbehoven äro

särskilt stora, just under en depressionsperiod kunna ha mindre möjligheter än eljest att själva finansiera en höjning av den arbetshygieniska standarden. Det är dessutom tänkbart att för ändamålet icke behöva ifrågakomma subventioner utan endast lån som erbjudas till statens självkostnadsränta. Inom kommissionen har också framhållits, att det vore mest naturligt och ändamålsenligt att låta företagen av sina överskott i goda tider skattefritt lägga upp fonder, som bindas vid här ifrågavarande ändamål och finge disponeras i lågkonjunkturer. Utan att själv taga definitiv ståndpunkt till dessa problem vill kommissionen förorda att de upptagas till prövning i samband med den utredning av frågan om förbättrade arbetshygieniska anordningar, som kommissionen för sin del tillstyrker och som bör verkställas i samverkan med andra organ som arbeta på detta område. Härvid bör man enligt kommissionen sträva efter att begagna en eventuell lågkonjunktur för tillgodoseende av de arbetshygieniska behoven.

I en av tre ledamöter inom kommissionen avgiven *reservation* uttalas bland annat, att stödåtgärder för ifrågavarande ändamål icke böra taga formen av subventioner. Frågan om åtgärder för att på detta område åstadkomma en önskvärd konjunkturutjämning anses lämpligen böra bli föremål för övervägande inom investeringsrådet.

Svenska arbetsgivareföreningen och *Sveriges industriförbund* hava i gemensamt yttrande anfört bland annat:

Den bild, som under återopande av en inom metallindustriarbetareförbundet företagen utredning i motionen lämnats i fråga om förekomsten och beskaffenheten av hygieniska inrättningar på arbetsplatserna, är otvivelaktigt alltför mörk och ger en oriktig uppfattning av förhållandena på detta område inom industrien. Framställningen är påfallande negativt hållen. Arbetsgivarna ha dock särskilt under det senaste decenniet visat ett mycket starkt intresse för anordnandet av hygieniska inrättningar av olika slag på arbetsplatserna, och mycket har åtgjorts för att förbättra förhållandena på detta område. Om detta för alla initierade uppenbara och exempelvis av yrkesinspektionens tjänstemän ofta vitsordade förhållande nämnes icke ett ord i motionen.

Arbetsgivareföreningen och industriförbundet vilja emellertid på intet sätt göra gällande att på ifrågavarande område förhållandena överallt äro tillfredsställande. Mycket återstår säkert ännu att göra.

Arbetsgivareföreningen och industriförbundet äro likväl av den uppfattningen, att denna fråga bäst löses av arbetsgivarna själva i samverkan med arbetarna. Det kan i detta sammanhang nämnas, att de båda organisationerna avse att nu realisera en länge dryftad plan att genom industriens utredningsinstitut verkställa en utredning av de hygieniska inrättningarna på arbetsplatserna. Denna utredning skall i huvudsak bli positivt hållen. Man avser därvid att med stöd av de erfarenheter, som gjorts inom industrien, åstadkomma konkreta förslag till goda lösningar av de problem, som här föreligga. Landsorganisationen kommer att inbjudas att medverka vid utredningen.

Dessutom må erinras om att skärpta föreskrifter om hygieniska anordningar på arbetsplatserna komma att intagas i det förslag till ny arbetarskyddslag, som innevarande år kommer att avgivas av 1938 års arbetarskyddskommitté.

Man kan av ovannämnda skäl hysa bestämda förväntningar, att frågan om de hygieniska inrättningarna på arbetsplatserna skall bli tillfredsställande löst utan att några ytterligare åtgärder behöva företagas i anslutning till motionen.

Vad beträffar den i motionen berörda frågan om inrättande av hygieniska anordningar såsom ett led i sysselsättningspolitiken anse arbetsgivareföreningen

och industriförbundet, att densamma, om och när den blir aktuell, kan bli föremål för överläggningar inom investeringsrådet. Någon särskild framställning härom från riksdagens sida i anledning av motionen anses icke vara erforderlig.

Ej heller beträffande sådana mindre företag, som stå utanför näringslivets stora organisationer, anse arbetsgivareföreningen och industriförbundet, att några särskilda åtgärder från statsmakternas sida äro nödvändiga, enär dessa mindre företag efter längre eller kortare tid nödgas anpassa sina förhållanden efter vad som tillämpas inom den del av näringslivet, som organisationerna omspanna. Skulle likväl anses, att en särskild utredning rörande de arbetshygieniska anordningarna är nödvändig, förorda arbetsgivareföreningen och industriförbundet att därmed får anstå till dess den utredning, som planeras av industriens utredningsinstitut, föreligger färdig.

Sveriges hantverks- och småindustriorganisation uttalar, att de mindre företagen oftast icke kunna hava samma möjligheter att vidtaga anordningar till ökande av trivseln på arbetsplatserna som de större företagen. Det råder dock numera en ständig strävan att förbättra förhållandena, vartill bland annat bidragit den rådande konkurrensen om arbetskraft. Ett allvarligt hinder för berörda strävan utgör emellertid gällande byggnadslagstiftning. En utväg för avhjälpande av svårigheterna skulle vara att för de mindre företagen bygga gemensamma verkstadshus, där bland annat också hygieniska anordningar skulle kunna göras gemensamma för ett flertal företag. Organisationen tillstyrker därför, att åtgärder vidtagas ägnade att främja tillkomsten, där förhållandena göra det lämpligt, av dylika gemensamma verkstadslokaler för hantverket och småindustrien, därvid jämväl anordnande av fullgoda hygieniska inrättningar särskilt uppmärksammas.

Landsorganisationen i Sverige framhåller, att det är känt och omvittnat, att allvarliga brister och olägenheter vidlåda arbetsplatshygien. Särskilt gäller detta de mindre arbetsplatserna. Det råder knappast någon tvekan om att missförhållandena i främsta rummet äro betingade av en ineffektiv tillämpning av arbetarskyddslagens hithörande bestämmelser och att det verksammaste korrektivet ligger i en skärpt övervakning. Man torde kunna förvänta, att vid den pågående revisionen av arbetarskyddslagen bestämmelserna komma att utvidgas att gälla alla arbetsställen, liksom man torde få räkna med att reglerna i sakligt avseende revideras till bättre överensstämmelse med moderna arbetshygieniska anspråk. Vad bristerna i övervakningen av gällande lags efterlevnad angår torde de främst vara beroende av frånvaron av effektiva kommunala tillsynsorgan. Även härutinnan kan man förutsätta, att den nu pågående översynen av arbetarskyddslagen kommer att resultera i förslag till effektivare regler.

Landsorganisationen framhåller vidare, att frågan om förbättrade arbetshygieniska anordningar för närvarande är föremål för uppmärksamhet från arbetsmarknadsorganisationernas sida. Sälunda har av industriens utredningsinstitut initiativ tagits till en utredning i samverkan med landsorganisationen. Vidare torde inom den närmaste framtiden frågan komma att upptagas till behandling inom den av svenska arbetsgivareföreningen och landsorganisationen tillsatta arbetsmarknadskommittén i anslutning till det tidigare samarbete för främjande av den lokala säkerhetstjänsten, som 1942 resulterade i den av de båda organisationerna träffade överenskommelsen om allmänna regler i detta ämne.

Vad angår motionärernas förslag om en särskild utredning torde visserligen i fråga om arten av ifrågakommande arbetshygieniska anordningar en sådan utredning icke kunna få någon självständig uppgift vid sidan av den, som till-

kommer 1938 års arbetarskyddskommitté. Utanför denna kommittés uppdrag faller emellertid dels den av motionärarna berörda frågan om stöd från samhällets sida i sådana fall, där företagen själva sakna ekonomiska resurser för att vidtaga rationella anordningar, dels frågan på vad sätt en eventuell lågkonjunktur lämpligen kan utnyttjas för en allmän upprustning på området. Båda dessa spörsmål finner landsorganisationen vara av den betydelse att de böra underkastas utredning.

Utskottet.

För egen del får utskottet anföra följande.

Enligt den i motionen åberopade, av Svenska metallindustriarbetareförbundet verkställda utredningen skulle vid ett stort antal undersökta företag de hygieniska inrättningarna lämna en hel del övrigt att önska. Att på många håll åtskilligt brister i förevarande hänseende vitsordas även i de avgivna yttrandena. Å andra sidan bör emellertid framhållas, att under de senaste decennierna ett icke ringa arbete nedlagts på att åstadkomma förbättringar i fråga om arbetshygien å arbetsplatserna samt att inom många företag de hygieniska förhållandena måste anses vara ordnade på ett tillfredsställande sätt. Att frågan även omfattas med intresse från företagarhåll bestyrkes av att industriens utredningsinstitut avser att i samarbete med landsorganisationen igångsätta en utredning i ämnet. Vidare är att märka att 1938 års arbetarskyddskommitté har under utredning fråga om revision av arbetarskyddslagen. Av kommitténs yttrande framgår, att kommittén ämnar föreslå i jämförelse med vad som nu gäller icke oväsentligt skärpta fordringar i fråga om de anordningar för arbetstagarnas personliga hygien och omvårdnad, som skola finnas på arbetsplatserna. Såsom även antydes i kommitténs yttrande torde kommittén komma att föreslå, att arbetarskyddslagens bestämmelser skola utsträckas att gälla även för arbetsplatser med allenast ett fåtal arbetstagare.

Om sålunda frågan, hur förhållandena på förevarande område faktiskt gestalta sig, kan anses bliva åtminstone i stort sett klarlagd genom redan företagna och planerade undersökningar samt behovet av en översyn utav gällande bestämmelser rörande de arbetshygieniska anordningarna tillgodosetts genom den åt arbetarskyddskommittén anförtrödda utredningen, synes dock icke detta vara tillfyllest för att garantera, att en tillfredsställande ordning i förevarande hänseende kommer att bliva rådande på arbetsplatserna i gemen. Anordnandet av ur allmän hälsosynpunkt godtagbara hygieniska inrättningar drager nämligen ofta icke obetydliga kostnader, och för många företag, särskilt de mindre, torde det ej sällan uppstå ekonomiska svårigheter att uppfylla fordringarna. Motionens huvudsyfte torde också vara att staten genom lämpliga åtgärder av ekonomisk art skall söka befordra anordnandet av tidsenliga hygieniska inrättningar på arbetsplatserna. Behovet av dylika åtgärder bestyrkes även av vissa utav de yttranden utskottet inhämtat. Förslag hava sålunda framställts, att för sådana förbättringsarbeten, varom här är fråga, bevilja statslån på fördelaktiga villkor ävensom att bereda företag möjlighet att för ändamålet avsätta skattefria fonder. Båda dessa förslag anser utskottet förtjäna att närmare övervägas. Vad beträffar

förslaget om avsättande av särskilda fonder, så har det tänkts, att dylika avsättningar skulle ske under goda tider för att sedan disponeras under en lågkonjunktur. Överhuvud har såväl i motionen som i flera av yttrandena hävdats, att arbeten av ifrågavarande slag skulle kunna visa sig lämpliga för att under en lågkonjunktur bereda ökade möjligheter till sysselsättning. Utan att vilja bestrida detta, anser sig utskottet dock böra framhålla angelägenheten av att nödvändiga förbättringsarbeten icke uppskjutas under längre tid i avvaktan på en lågkonjunktur. Vidare har framförts tanken på att staten skulle lämna rena subventioner för ifrågavarande ändamål. Enär det här gäller kostnader, till vars täckande företagens egna inkomster normalt böra förslå, måste utskottet av principiella skäl ställa sig mycket tveksamt i fråga om att införa en sådan understödsform i detta fall. Då den utredning, utskottet för sin del vill förorda, bör vara förutsättningslös, torde emellertid jämväl sistnämnda alternativ få bli föremål för närmare övervägande under utredningen. I detta sammanhang må framhållas betydelsen av erforderlig kontroll för att trygga att eventuella stödåtgärder från det allmännas sida icke bli missbrukade utan på bästa sätt utnyttjade i enlighet med det avsedda syftet.

Även andra möjligheter för att befordra anordnandet av hygieniska inrättningar på arbetsplatserna än de i det föregående särskilt nämnda böra undersökas vid den föreslagna utredningen.

Under åberopande av vad som sålunda anförts får utskottet hemställa,

att första kammaren för sin del måtte besluta, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t anhåller *dels* om utredning av frågan om lämpliga åtgärder för att befordra anordnandet av hygieniska inrättningar på arbetsplatserna, *dels ock* om framläggandet för riksdagen av de förslag, vartill utredningen kan giva anledning.

Stockholm den 8 maj 1945.

På utskottets vägnar:

IVAR EKSTRÖMER.

Närvarande: herrar *Ekströmer, Heüman, Franzon, Nils Elowsson, Birger Andersson, Rosenberg, Wahlund och Sundelin.*

Reservation

av herr *Ekströmer*, som ansett att utskottets motivering bort ha följande lydelse:

”Enligt den — — — fåtal arbetstagare.

Om sålunda — — — i avvaktan på en lågkonjunktur. Vidare har framförts tanken på att staten skulle lämna rena subventioner för ifrågavarande ändamål. Enär det här gäller kostnader, som böra inräknas i företagens kostnadskalkyler, ställer sig utskottet avvisande till denna tanke. I detta sammanhang må framhållas — — — det avsedda syftet.

Även andra — — — föreslagna utredningen.”
